

องค์การไม่แสวงหากำไร: องค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่ถูกลืมในไทย

Nonprofit Organization: P.A. Knowledge Forgotten in Thailand

อ. ปาณัสน์ชญา ศุภจักรวัฒนา *

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้เป็น การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับองค์การไม่แสวงหากำไร โดยผู้เขียนได้ค้นคว้า ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์การไม่แสวงหากำไรในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศที่เป็นต้นกำเนิดของวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ในข้อมูลด้านวิชาการ บทความ งานวิจัย หลักสูตรที่เน้นการศึกษา ด้านองค์การไม่แสวงหากำไร แล้วนำมาศึกษาเพื่อเป็นต้นแบบ ตลอดจนนำมาเปรียบเทียบกับประเทศไทยในเรื่อง ความก้าวหน้าของสถานะองค์ความรู้ด้านรัฐประศาสนศาสตร์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์การไม่แสวงหากำไร

คำสำคัญ

องค์การไม่แสวงหากำไร รัฐประศาสนศาสตร์ หลักสูตร

บทนำ

หากจะนับจุดเริ่มต้นของสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์จากการก่อตั้งคณะรัฐประศาสนศาสตร์แห่งแรกใน ประเทศไทย ก็คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยคณะรัฐศาสตร์, ม.ป.ป.) นับตั้งแต่ปี 2442 ภายใต้นามว่า “โรงเรียนสำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน” และต่อมาเป็น “โรงเรียนมหาดเล็ก” จนกระทั่งปี 2459 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนข้าราชการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวขึ้นเป็น “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ซึ่งคณะรัฐประศาสนศาสตร์เป็น 1 ใน 4 คณะก่อตั้ง นับเป็นเวลา ทั้งสิ้น 111 ปี (2553) โดยวัตถุประสงค์หลักในการก่อตั้งก็เพื่อรับบุคคลเข้าเป็นข้าราชการทั้งหมด นับแต่เริ่มแรก ของการก่อตั้ง ทำให้วิชารัฐประศาสนศาสตร์เริ่มก่อตัวขึ้น เป็นผลทำให้เกิดสถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอน ด้านรัฐประศาสนศาสตร์ตามมามากมาย เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ตลอดจนมหาวิทยาลัยภูมิภาค เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผ่านเวลามา 100 ปี ปรัชญาของการศึกษาและความตั้งใจของหลักสูตรทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ส่วนใหญ่ ก็มีได้เปลี่ยนแปลงไปเลย คือส่วนใหญ่ยังเน้นและผลิตคนเข้าสู่ภาครัฐ (รายวิชาหลักวิชาเลือกจากหลักสูตรส่วนใหญ่ เน้นแต่การบริหารภาครัฐเป็นสำคัญ) (โสภารัตน์ จารุสมบัติ, 2550) ทั้งที่ปัจจุบันองค์ความรู้ทางรัฐ ประศาสนศาสตร์ ก้าวข้ามพรมแดนองค์ความรู้ที่จำกัดเฉพาะภาครัฐไปแล้ว ภาครัฐจำเป็นต้องมีองค์การรูปแบบอื่น ๆ ในการส่งมอบ บริการสาธารณะให้กับประชาชนมากขึ้น โดยเฉพาะ บางเรื่องที่ต้องการภาครัฐ ไม่สามารถเข้าไปจัดการได้ เช่น

* อาจารย์ประจำภาควิชาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น

กิจการที่เกี่ยวกับการตรวจสอบภาครัฐ กิจการที่เกี่ยวข้องกับนโยบายทางเลือก การอนุรักษ์ธรรมชาติ การให้ความช่วยเหลือเด็ก และสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ฯลฯ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้หากรัฐเข้าไปจัดการอาจจัดการได้ไม่สัมฤทธิ์ผล หรืออาจเกิดความทับซ้อนของผลประโยชน์ (กิจการเหล่านี้เราเรียกว่าเป็นกิจการที่อยู่ระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน "Interorganizational relation") (Robert & Janet, 2009) ด้วยแรงกดดันและความจำเป็นดังกล่าวจึงทำให้เกิดองค์การรูปแบบพิเศษขึ้นตามมาที่เราเรียกว่า องค์การไม่แสวงหากำไร หรือ องค์การสาธารณณะ (Non Governmental Organization) ทั่วทุกแห่งที่มีการบริหารจัดการ ประเทศไทยเององค์การเหล่านี้ก็เกิดขึ้นมาอย่างมากมายด้วย เช่น มูลนิธิร่วมด้วยช่วยกัน โครงการริชาร์ด วีลแชร์ลอยฟ้า ฯลฯ

คำถามที่ตามมาก็คือ ด้วยสภาพการณ์ที่รัฐประศาสนศาสตร์เริ่มมีความกว้างขวางขึ้น นักศึกษาบางส่วนที่เป็นผลผลิตและได้รับองค์ความรู้ด้านรัฐประศาสนศาสตร์จากมหาวิทยาลัยต่างๆ ในไทยได้มีโอกาสเข้าไปทำงานในองค์การไม่แสวงหากำไร นักศึกษาเหล่านั้นจะมีองค์ความรู้เพียงพอหรือไม่ต่อการทำงานในองค์การในรูปแบบดังกล่าว ข้อสังเกตประการต่อไปก็คือ สถาบันการศึกษาทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ และนักวิชาการ ในสถาบันเหล่านั้นได้ให้ความสำคัญ และผลิตองค์ความรู้เรื่ององค์การไม่แสวงหากำไร มากหรือน้อยเท่าใด มีงานวิจัย หนังสือ และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับองค์การไม่แสวงหากำไรน้อยไปหรือไม่ ทั้งๆ ที่องค์ความรู้ด้านองค์การไม่แสวงหากำไรถือเป็นองค์ความรู้ที่มีความน่าสนใจและเป็นองค์ความรู้หลักสาขาหนึ่งของรัฐประศาสนศาสตร์ในต่างประเทศ

องค์การไม่แสวงหากำไรคืออะไร

ในส่วนแรกนี้ ก่อนที่จะเข้าสู่เนื้อหาของบทความ ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า เราควรจะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับคำนิยามของคำว่า "องค์การไม่แสวงหากำไร" ก่อน เพื่อการอ่านทำความเข้าใจบทความจะเป็นไปได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้รวบรวมความหมายจากนักวิชาการชาวไทยและต่างประเทศ ดังนี้

Lohmann (2007) ได้อธิบายความหมายว่า องค์การไม่แสวงหากำไรมีความแตกต่างจากองค์การอื่นโดยที่ไม่ได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้ ด้านการบริหารองค์การ โดยที่องค์การไม่แสวงหากำไรมีลักษณะที่ผสมผสานกันอย่างดีขององค์การธุรกิจและองค์การราชการ และ Lohmann ยังให้ความคิดเห็นต่อองค์การไม่แสวงหากำไรว่าเป็นองค์การแบบ "hybrid" คือ การทำงานมีความยืดหยุ่นคล่องตัว ภายใต้การบริหารของคณะกรรมการที่เป็นอาสาสมัคร และผู้จัดการมืออาชีพ

McNamara (n.d.) ได้ให้ความหมายว่า องค์การไม่แสวงหากำไรหมายถึงองค์การที่ใครก็สามารถก่อตั้งขึ้นมาได้ ภายใต้ความร่วมมือของกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นเหมือนกัน หากมีเพียงเท่านั้นองค์การนี้ก็จะเป็้องค์การไม่แสวงหากำไรที่ไม่เป็นทางการ ถ้าจะทำให้ถูกกฎหมายและมีความเป็นทางการขึ้นมาก็ให้ดำเนินการตามระเบียบของรัฐนั้นๆ เช่น ในเรื่องการทำเรื่องยกเว้นภาษี การระดมทุน เป็นต้น

Kate Luckert (n.d.) ได้อธิบายไว้ว่า องค์การไม่แสวงหากำไรก่อตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือรัฐบาล และให้ความดูแลช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส โดยไม่คำนึงถึงผลตอบแทนที่จะได้รับ มีอาสาสมัครของตนเอง โดยเป็นองค์การอีกภาคส่วนหนึ่งที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล หรือเรียกว่าเป็น third sector

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า องค์การที่ไม่หวังกำไร หมายถึง หน่วยงานของเอกชน ซึ่งจัดตั้งขึ้นในรูปนิติบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์และสาธารณกุศล โดยไม่แสวงหากำไร ได้แก่ มูลนิธิชัยพัฒนา สมาคม YMCA เป็นต้น

ชลิดา ศรมณี (ม.ป.ป.) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า องค์การที่ไม่ต้องการคำกำไร (Non Profit Organizations of Service Organization) หมายถึง องค์การที่ดำเนินงานโดยมิได้หวังผลกำไรจากการดำเนินงาน อาจจะเป็นองค์การทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือด้านอื่นๆ ก็ได้ ทั้งนี้ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการแก่ชุมชน โดยมิได้หวังผลตอบแทน เช่น โรงเรียนรัฐบาล สวนสาธารณะ มูลนิธิต่าง ๆ ตำรวจ เป็นต้น

จากคำนิยามข้างต้น พบว่า มีผู้อธิบายคำนิยามเพียงท่านเดียวเท่านั้นที่กล่าวถึงเรื่องการบริหารจัดการในองค์การไม่แสวงหากำไร ซึ่งการบริหารจัดการถือเป็นหัวใจหลักของสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ก็คือ Lohmann ส่วนนักวิชาการท่านอื่นๆ จะให้ความหมายในเชิงของการก่อตั้ง และจุดมุ่งหมายของการก่อตั้ง พร้อมทั้งยกแสดงตัวอย่างให้เห็นเชิงประจักษ์เท่านั้น

ลักษณะขององค์การ: องค์การภาครัฐ องค์การภาคธุรกิจ และองค์การไม่แสวงหากำไร

ในส่วนที่สองนี้ จะแสดงให้เห็นผู้อ่านได้ทราบว่าองค์การทั้งสามรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นองค์การสาธารณะ องค์การธุรกิจ และองค์การแสวงหากำไรมีลักษณะอย่างไร

ในการศึกษาองค์การทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์จะให้ความสนใจกับองค์การภาครัฐมากกว่าภาคเอกชน (วันชัย มีชาติ, 2550) แต่อย่างไรก็ตาม องค์การธุรกิจก็มีความจำเป็นที่ผู้ศึกษารัฐประศาสนศาสตร์จะต้องให้ความสนใจ เนื่องมาจากการเข้าไปเกี่ยวข้องกับภาครัฐไม่ว่าจะเป็นในเรื่องนโยบายของรัฐบาลที่องค์การธุรกิจจะต้องนำมาตัดสินใจเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินธุรกิจและการวางแผนธุรกิจ การทำงานร่วมกันในฐานะการเป็นหุ้นส่วนกับองค์การภาครัฐ การทำงานร่วมกันในฐานะผู้รับเหมาให้ภาครัฐ เป็นต้น ส่วนขององค์การไม่แสวงหากำไร ก็เป็นส่วนหนึ่งที่นักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์จะต้องให้ความสนใจมากยิ่งขึ้น เพราะอย่างน้อย การบริหารงานในองค์การไม่แสวงหากำไรก็ต้องอาศัยพื้นฐานการบริหารจัดการในสายวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วันชัย มีชาติ, 2550) ในเรื่องการจัดองค์กร การออกแบบองค์กร การประเมินผลการปฏิบัติงาน ฯลฯ นอกจากนั้น ยังต้องอาศัยคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของนักบริหาร หรือผู้ที่ทำเพื่อประชาชน หรือผู้ที่ทำเพื่อคนอื่นโดยไม่หวังในสิ่งตอบแทนและผลกำไรเหนือสิ่งอื่นใดสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ (accountability) ในระดับที่สูงที่สุด

ในการแสดงถึงลักษณะขององค์การทั้งสามรูปแบบ ผู้เขียนได้แบ่งเป็น 4 ประเด็นดังต่อไปนี้ (วันชัย มีชาติ, 2550)

ประเด็นที่หนึ่ง เป้าหมายขององค์การ องค์การภาครัฐมีลักษณะที่กว้าง ไม่ชัดเจน เป็นนามธรรม และบางครั้งมีรายละเอียดของเป้าหมายที่ขัดกัน (อุทัย เลหาวิเชียร, 2543) เน้นการทำงานเพื่อสาธารณะ และต้องเปิดเผยให้ประชาชนได้รับทราบ (วันชัย มีชาติ, 2550) ส่วนองค์การภาคธุรกิจมีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับ เป้าหมายขององค์การภาครัฐโดยสิ้นเชิง คือ นอกจากจะมีความเฉพาะเจาะจงกับเป้าหมายทุกเรื่องแล้ว ยังไม่ต้องเปิดเผยให้ประชาชนภายนอกได้รับทราบ เว้นเสียแต่ผู้ถือหุ้นขององค์การตนเองเท่านั้น แต่ในปัจจุบัน องค์การภาคธุรกิจ

ยังต้องมีเป้าหมายบางส่วนที่ต้องทำเพื่อสังคมส่วนรวมที่เรียกว่า CSR (สถาบันไทยพัฒนา มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ม.ป.ป.) หรือ การดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์กร ที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมทั้งในระดับใกล้และไกล ด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์กร ในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุขอีกด้วย ส่วนองค์กรไม่แสวงหากำไร มีเป้าหมายหลัก คือ เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์และสาธารณะกุศล โดยไม่แสวงหากำไร (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550) และการให้บริการแก่ชุมชน โดยมีได้หวังผลตอบแทน (ชลิดา ศรมณี, ม.ป.ป.) ส่วนในเรื่องของเป้าหมายระดับย่อยภายในองค์กรก็ขึ้นอยู่กับว่าองค์กรไม่แสวงหากำไรนั้น ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับเรื่องใด

ประเด็นที่สอง การเป็นเจ้าของและแหล่งเงินทุนในการดำเนินงานองค์กรภาครัฐเป็นองค์กรที่ประชาชนเป็นเจ้าของ คือ อยู่ภายใต้การควบคุมของประชาชน (อุทัย เลาหวิเชียร, 2543) เงินที่ใช้ในการดำเนินงานมาจากภาษีของประชาชน ประชาชนใช้อำนาจในการบริหารโดยผ่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งถือเป็นตัวแทนของประชาชน ในส่วนขององค์กรภาคธุรกิจ เจ้าของกับแหล่งเงินทุนมาจากภาคเอกชนเอง และองค์กรไม่แสวงหากำไร จัดทะเบียนในฐานะนิติบุคคล โดยมีคณะกรรมการมาจากอาสาสมัคร ส่วนแหล่งเงินทุนมาจากการระดมทุนจากภายนอกประเทศ และภายในประเทศ (Bless Consultant and Communication, n.d.) ได้แก่ เงินสนับสนุนจากรัฐบาลไทย เช่น กองทุนสิ่งแวดล้อมงานด้านสาธารณสุขก็ได้ทุนจากกระทรวงสาธารณสุข รวมถึงกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานส่งเสริมสุขภาพ สำนักงานสลากออมสิน และหลายแห่ง ได้รับการบริจาคจากบริษัทในประเทศ รวมถึงเงินบริจาค จากประชาชนทั่วไป หรือบางแห่ง มีรายได้จากการดำเนินกิจกรรม หรือขายของที่ระลึก รวมถึงเงินดอกเบี้ยที่ฝากธนาคาร แล้วนำเงินปันผลมาดำเนินการ (Thai Fund Foundation, ม.ป.ป.)

ประเด็นที่สาม ลักษณะการดำเนินงานขององค์กร องค์กรภาครัฐจะต้องมีความโปร่งใสในการดำเนินงาน ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ (วันชัย มีชาติ, 2550) ต้องดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล ส่วนภาคธุรกิจถึงแม้ว่าจะไม่ต้องเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ แต่ก็ต้องดำเนินงานตามหลักบรรษัทภิบาลเช่นกัน ในส่วนขององค์กรไม่แสวงหากำไร การดำเนินงานก็ต้องมีความโปร่งใสเช่นกับการบริหารองค์กรภาครัฐ เพราะองค์กรไม่แสวงหากำไรกับองค์กรภาครัฐมีเป้าหมายคล้ายคลึงกันในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสาธารณะ การให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ด้อยโอกาส รวมถึงการบริหารเงินทุนต้องสามารถให้ประชาชนเข้าตรวจสอบการบริหารงานได้ทุกเมื่อ เพื่อลดปัญหาการฟอกเงิน หรือการทุจริตคอร์รัปชันขององค์กรไม่แสวงหากำไร

ประเด็นสุดท้าย ความแตกต่างในด้านความต่อเนื่องในการทำงานของฝ่ายบริหาร องค์กรภาครัฐผู้บริหารหมายถึงข้าราชการการเมืองหรือนักการเมือง ดังนั้น การดำรงอยู่ของวาระในการดำรงตำแหน่งคือ 4 ปี แต่ในบางครั้งการดำรงตำแหน่งของฝ่ายบริหารอาจมีระยะเวลาสั้นกว่า 4 ปี จะเห็นได้ว่า การบริหารงานของข้าราชการการเมืองหรือนักการเมืองมักมีความไม่ต่อเนื่องในการบริหารงาน ซึ่งมีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับองค์กรภาคธุรกิจ เพราะองค์กรภาคธุรกิจ ผู้บริหารจะดำรงตำแหน่งผู้บริหารตราบเท่าที่ยังมีความสามารถในการบริหารงานได้ ส่วนองค์กรไม่แสวงหากำไร คณะกรรมการส่วนมากเป็นอาสาสมัคร ดังนั้น การดำรงอยู่ของผู้บริหารจึงขึ้นอยู่กับความสมัครใจของตัวผู้บริหารเอง ทำให้การบริหารงานมีความต่อเนื่องเหมือนกับองค์กรภาคธุรกิจ

ข้อมูลข้างต้น พบว่าองค์การไม่แสวงหากำไรมีความคล้ายคลึงกับองค์การภาครัฐมากกว่าองค์การภาคเอกชน ดังนั้น ในมุมมองของผู้เขียน อาจสามารถกล่าวได้ว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับองค์การไม่แสวงหากำไร เป็นหนึ่งในองค์ความรู้หลักทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ทำให้มีประเด็นที่น่าสนใจต่อไปว่า องค์ความรู้ด้านองค์การไม่แสวงหากำไรในไทยอยู่ในสถานะใด และได้รับความสนใจจากนักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ไทยมากน้อยเพียงใด ผู้เขียนได้ไปค้นคว้าข้อมูลของสถาบันต่าง ๆ ในด้านหลักสูตรที่เน้นการศึกษาเกี่ยวกับองค์การไม่แสวงหากำไรในสถาบันของประเทศไทยและต่างประเทศ ในส่วนต่อไป ดังนี้

สถานะองค์ความรู้เรื่ององค์การไม่แสวงหากำไรในไทยเป็นอย่างไร: หลักสูตรการศึกษา งานวิจัย และบทความ

หลังจากการสำรวจข้อมูลด้านหลักสูตรในรายวิชาที่เปิดสอนของสถาบันการศึกษาในประเทศไทยสามารถแสดงในรูปแบบของตารางได้ดังต่อไปนี้

สถาบันที่มีการเรียนการสอนในคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีการกล่าวถึงองค์การไม่แสวงหากำไรในวิทยุทัศน์และพันธกิจ	สถาบันที่มีการเรียนการสอนรายวิชาเกี่ยวกับองค์การไม่แสวงหากำไรในสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์	สถาบันที่มีการเรียนการสอนรายวิชาเกี่ยวกับองค์การไม่แสวงหากำไรในสาขาวิชาอื่นๆ
วิทยาลัยบริหารธุรกิจและรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ หรือนิด้า ¹	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (วิชาการสื่อสารการตลาดเพื่อองค์การไม่แสวงหากำไร คณะบริหารธุรกิจ)
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (วิชาการบริหารองค์การไม่แสวงหากำไร)	มหาวิทยาลัยรังสิต (วิชาการตลาดสำหรับองค์การที่ไม่แสวงหากำไร คณะนิเทศศาสตร์)
คณะบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น	มหาวิทยาลัยศิลปากร (การจัดการองค์การที่ไม่แสวงหาผลกำไร)	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (วิชาการตลาดในองค์การไม่แสวงหากำไร คณะวิทยาการจัดการและบัณฑิตวิทยาลัย)
สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยบริหารธุรกิจและรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต		

¹ เป็นเพียงสถาบันเดียวที่เปิดการเรียนการสอนเป็นสาขาวิชาเอกในคณะรัฐประศาสนศาสตร์โดยเป็นหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ค้นเมื่อ 8 มิถุนายน 2553, จาก <http://reg.nida.ac.th>.

สำหรับในต่างประเทศสามารถแสดงหลักสูตรการจัดการองค์การไม่แสวงหากำไร (บริษัท ฮอทคอร์ส จำกัด, ม.ป.ป. ; Cate, 2008). ได้ดังนี้

	อาชีวศึกษา	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก
ออสเตรเลีย	0	0	1	0
นิวซีแลนด์	0	0	0	0
สิงคโปร์	0	0	0	0
อังกฤษ	0	0	0	0
อเมริกา	6	26	143	6

และยังมีการจัดลำดับของสถาบันการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาชื่อดังที่มีหลักสูตรเกี่ยวกับองค์การไม่แสวงหากำไรของ US News (U.S. News & World Report, 2008) ดังนี้

1. Indiana University--Bloomington
2. Syracuse University
3. Indiana University-Purdue University--Indianapolis
4. Harvard University
5. University of Washington
6. University of Minnesota--Twin Cities
7. University of Southern California
8. Johns Hopkins University
9. New York University
10. University of Utah

ผู้เขียนจะยกตัวอย่างหลักสูตรของ Indiana University-Purdue University--Indianapolis จะเป็นหลักสูตรในระดับปริญญาโท คือ MA/MPA-Dual Master of Arts in Philanthropic Studies and Master of Public Affairs in Nonprofit Management ใน Syracuse University จะแบ่งเป็นหลักสูตรในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ดังนี้ ในระดับปริญญาเอก Ph.D. in Public Administration - Public and Nonprofit Management ในระดับปริญญาโท Master of Public Administration in Public and Nonprofit Management และ Master of Public Administration in Public and Nonprofit Management ส่วนใน New York University จะเป็นหลักสูตรในระดับปริญญาโท คือ Program in Nonprofit Management (MPA) and Judaic Studies

จากข้อมูลข้างต้นเกี่ยวกับหลักสูตรที่เปิดสอนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์การไม่แสวงหากำไร จะพบว่า ประการที่หนึ่งในประเทศไทยยังไม่มีหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับองค์การไม่แสวงหากำไรแพร่หลายเหมือนในประเทศสหรัฐอเมริกา เพราะยังคงมีเพียงสถาบันเดียวที่มีหลักสูตรการเรียนการสอน และในอีกหลายสถาบันถึงแม้ว่าจะมีการเรียนการสอนแต่ก็ยังเป็นไปอย่างกระจัดกระจาย ไม่ได้สังกัดอยู่ในสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ประการที่สอง ประเทศสหรัฐอเมริกานับว่าเป็นประเทศที่มีการเรียนการสอนด้านองค์การไม่แสวงหากำไรมากกว่าประเทศอื่น ๆ แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญขององค์การไม่แสวงหากำไรในองค์ความรู้ด้านรัฐประศาสนศาสตร์ เพราะจะเห็นได้ว่าวุฒิการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาอยู่ภายใต้สังกัดสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์แทบทั้งสิ้น

สำหรับงานเขียนทั้งงานวิจัยและบทความ ในประเทศไทยพบว่ายังไม่แพร่หลายนัก จะมีเพียงแค่งานเขียนขององค์การไม่แสวงหากำไรบางแห่ง เช่น ศูนย์สาธิตประโยชน์ของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ไทยเอ็นจีโอ มูลนิธิชัยพัฒนา มูลนิธิกระจกเงา เป็นต้น ส่วนงานวิทยานิพนธ์และงานวิจัยในสถาบันการศึกษาพบว่าไม่มีในส่วนที่เป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับองค์การไม่แสวงหากำไร (วิทยานิพนธ์ไทย, ม.ป.ป.) จะมีเพียงแค่ความสนใจที่จะศึกษาความเป็นมาและหน้าที่ขององค์การไม่แสวงหากำไรแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นพิเศษเท่านั้น เช่น รายงานผลการวิจัยโครงการวิจัยชุด “การสื่อสารจิตสำนึกสาธารณะ” เรื่อง การรณรงค์ประชาสัมพันธ์สร้างจิตสำนึกสาธารณะของประชาชนผ่านองค์กรภาครัฐ องค์กรธุรกิจเอกชน และองค์กรไม่แสวงหากำไร (มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ม.ป.ป.) ของ เสาวณีย์ ฉัตรแก้ว มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต หรือบทความของศูนย์สาธิตประโยชน์ (ศูนย์สาธิตประโยชน์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ม.ป.ป.) เช่น บทความเรื่องบทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ รศ. ดร. สุพรรณิ ไชยอำพร บทความเรื่องบทบาทขององค์การสาธารณประโยชน์ในการพัฒนาชนบท ของ ผศ. ดร. สุรสิทธิ์ วชิรขจร เป็นต้น

ในต่างประเทศ พบว่า ยังมีความแตกต่างกับในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นงานด้านบทความและงานวิจัย² ซึ่งเนื้อหาของบทความและงานวิจัยจะมีความหลากหลายมากกว่าการศึกษาประวัติและหน้าที่ขององค์การไม่แสวงหากำไรแห่งนั้น ๆ เช่น บทความและงานวิจัยเกี่ยวกับบุคลากรในองค์การไม่แสวงหากำไร ได้แก่

- Motivations and barriers: Volunteerism in rural non-profit societies ของ Rozenboom, Lynne³
- Nonprofit executive director support ของ Elbert, Noreen E.⁴
- Not for-profit organizational leaders' self-perception of servant leadership characteristics ของ Strickland, Sandra A., Ph.D.⁵

² ฐานข้อมูล emerald และ proquest

³ Lynne Rozenboom. (2006). Motivations and barriers: Volunteerism in rural non-profit societies. M.A Royal Roads University (Canada).

⁴ Elbert Noreen E. (2006). Nonprofit executive director support. Ed.D. Seattle University.

⁵ Strickland Sandra A. (2006). Not for-profit organizational leaders' self-perception of servant leadership characteristics. Capella University.

บทความและงานวิจัยด้านการบริหารองค์การ เช่น

- HOW TO Keep a nonprofit organization fresh and exciting ของ Lisa Deutsch.⁶
- An empirical study of knowledge management in the government and nonprofit sectors: Organizational culture composition and its relationship with knowledge management success and the approach for knowledge flow ของ Roman-Velazquez, Juan A.⁷
- Capturing complexity in conflict: A critical ethnography of nonprofit organization development through a social justice lens ของ Mikalson, Joan Marion⁸

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและบทความ ยังพบว่า ในประเทศไทยยังมีอยู่น้อย และยังคงเล็งองค์ความรู้ในส่วนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับองค์การไม่แสวงหากำไร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการบริหารจัดการ การจัดโครงสร้างองค์การ บุคลากรในองค์การ รวมทั้งการระดมทุนและหาแหล่งเงินทุนขององค์การไม่แสวงหากำไรด้วย

สรุป

ในฐานะที่องค์ความรู้ทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทยมีระยะเวลายาวนานกว่าร้อยปี ดังนั้นต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ให้ทัดเทียมกับต่างประเทศ โดยเฉพาะองค์ความรู้ทางด้านองค์การไม่แสวงหากำไร ทั้งนี้การพัฒนาองค์ความรู้ดังกล่าวจะสามารถเกิดขึ้นได้ด้วยกลุ่มและสถาบันต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ หนึ่ง สถาบันการศึกษาในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคและสถาบันการศึกษาของรัฐบาลและเอกชนที่มีการเรียนการสอนทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร โดยมีการเพิ่มรายวิชาพื้นฐานและวิชาเลือกให้มีความเกี่ยวข้องกับองค์การไม่แสวงหากำไร เพื่อที่นักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์จะได้มีความรู้ความเข้าใจสามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งขององค์การไม่แสวงหากำไร ทั้งในฐานะของกรรมการหรืออาสาสมัคร เพื่อให้้องค์การเหล่านั้นได้รับการบริหารอย่างมืออาชีพอันจะเป็นการแบ่งเบาภาระขององค์การภาครัฐได้ สอง นักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์การเข้าถึงข้อมูลของนักศึกษาปัจจุบันเป็นไปได้ง่ายขึ้น เพราะสถาบันการศึกษาต่าง ๆ มีแหล่งฐานข้อมูลมากมายที่จะให้นักศึกษาได้พัฒนาองค์ความรู้ทางด้านองค์การไม่แสวงหากำไรในต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการบริหารองค์การไม่แสวงหากำไร ชีวิตการทำงานในองค์การไม่แสวงหากำไรหรือจะเป็นในเรื่องการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป อันจะเป็นประโยชน์ในฐานะที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาองค์ความรู้ด้านองค์การไม่แสวงหากำไรในไทยได้ ประการสุดท้าย รัฐบาลควรให้การสนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านองค์การไม่แสวงหากำไร โดยการให้ทุนการศึกษาแก่บุคลากรทางการศึกษา ให้นักวิจัยเรื่องเกี่ยวกับองค์การไม่แสวงหากำไร เพื่อให้บุคลากรเหล่านั้นสามารถผลิตผลงานทางวิชาการด้านองค์การไม่แสวงหากำไรในรูปแบบของบทความ ตำรา งานวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ ผู้สนใจ และสมาชิกในองค์การไม่แสวงหากำไรต่อไป

⁶ Deutsch Lisa. (2004). HOW TO Keep a nonprofit organization fresh and exciting. Fairfield County Business Journal. 43(41), S18.

⁷ Roman-Velazquez, Juan A (2004). An empirical study of knowledge management in the government and nonprofit sectors: Organizational culture composition and its relationship with knowledge management success and the approach for knowledge flow. D.Sc. The George Washington University.

⁸ Mikalson, Joan Marion. (2004). Capturing complexity in conflict: A critical ethnography of nonprofit organization development through a social justice lens. Ed.D. University of Massachusetts Amherst.

เอกสารอ้างอิง

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะรัฐศาสตร์. (ม.ป.ป.). **ประวัติคณะรัฐศาสตร์**. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2553, จาก <http://www.polsci.chula.ac.th/history.htm>.
- ชลิดา ศรมณี. (ม.ป.ป.). **ความหมายขององค์การไม่แสวงหากำไร**. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2553, จาก http://www.mbastou.org/images/column_1237195965.
- บริษัท ฮอตคอร์ส จำกัด. (ม.ป.ป.). **Nonprofit Organizations**. ค้นเมื่อ 8 มิถุนายน 2553, จาก <http://www.hotcourses.in.th>.
- พิทยา บวรวัฒนา. (2542). **ทฤษฎีองค์การสาธารณะ**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศักดิโสภณการพิมพ์.
- วันชัย มีชาติ. (2550). **การบริหารองค์การ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสภารัตน์ จารุสมบัติ. (2550). สถานะและความก้าวหน้าสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. ใน **เอกสารการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 8 (พ.ศ. 2550) เมืองไทยในระยะเปลี่ยนผ่าน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. (ม.ป.ป.). **หลักสูตรที่เปิดสอน**. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2553, จาก <http://www.dpu.ac.th/rapid>.
- วิทยานิพนธ์ไทย. (ม.ป.ป.). **องค์การไม่แสวงหากำไร**. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2553, จาก <http://thesis.stks.or.th>.
- ศูนย์สาธารณะประโยชน์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (ม.ป.ป.). **องค์การไม่แสวงหากำไร**. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2553, จาก <http://cpcs.nida.ac.th>.
- สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (ม.ป.ป.). **หลักสูตรที่เปิดสอน**. สืบค้นเมื่อ 8 มิถุนายน 2553, จาก <http://reg.nida.ac.th>.
- สถาบันไทยพัฒน์ มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (ม.ป.ป.). **ซีเอสอาร์คืออะไร**. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2553, จาก <http://www.thaicr.com>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2550). **องค์การไม่แสวงหากำไร**. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2553, จาก <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/.../nonpro50.doc>.
- อุทัย เลาหิเชียร. (2543). **รัฐประศาสนศาสตร์: ลักษณะวิชาและมิติต่าง ๆ**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โครงการเอกสารและตำราคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Bless Consultant and Communication. (ม.ป.ป.). **NPO นำรู้**. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2553, จาก <http://www.blesscon.com>.
- Robert, Denhart B. & Janet, Denhart B. (2009). **Public Administration an action orientation**. (6th edition). Belmont, Ca: Thomson Higher Education.

- Lisa, Deutsch. (2004). How to keep a nonprofit organization fresh and exciting. **Fairfield County Business Journal**. 43(41), S18.
- Cate, Doty. (2008). **Training to lead Nonprofits**. Retrieved June 8, 2010, from <http://www.nytimes.com/2008/11/11/giving/11EDUC.html>.
- Kate, Luckert (n.d.). **Nonprofit Organizations (Definition and Examples)**. Retrieved June 7, 2010, from <http://learningtogive.org/papers/paper41.html>.
- McNamara, Carter. (n.d.). Basic Overview of Nonprofit Organizations. Retrieved June 7, 2010, from http://managementhelp.org/org_thry/np_thry/np_intro.htm#anchor247079.
- Lohmann, Roger A. (2007). Charity, Philanthropy, Public Service, or Enterprise: What are the big questions of Nonprofit Management today?. **Public Administration Review**. 67(3), 437-444.
- Thai Fund Foundation. (ม.ป.ป.). **องค์การไม่แสวงหากำไร**. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2553, จาก <http://www.thaingo.org>.
- U.S. News & World Report. (2008). **Public Affairs Specialty Rankings: Nonprofit Management**. Retrieved June 8, 2010, from <http://grad-schools.usnews.rankingsandreviews.com/best-graduate-schools/top-public-affairs-schools/nonprofit-management>.